

Zwemvaardigheid in Hollands Midden

Deze factsheet heeft als doel om inzicht te geven in de zwemvaardigheid van basisschoolleerlingen in de regio Hollands Midden en aanbevelingen te doen om de zwemvaardigheid bij bepaalde doelgroepen te verbeteren.

Colofon

Irma Paijmans,
Annemarie van Dijk,
Onderzoekers
Publieke Gezondheid

E-mail:
ipajmans@ggdhm.nl

Publicatienummer:
U17087

© december 2017

De meeste kinderen starten met lessen voor het behalen van een zwemdiploma rond hun vijfde jaar. Ten tijde van het onderzoek van de jeugdgezondheidszorg in groep 2 heeft in de regio Hollands Midden 71% van de kleuters zwemles en heeft een op de vijf één of meer zwemdiploma's. In groep 7 van de basisschool heeft vrijwel elke leerling een zwemdiploma: 96% heeft minimaal één zwemdiploma. Ouders die naar Nederland zijn gemigreerd, sturen hun kinderen minder vaak op zwemles. Kinderen die zelf ook in een ander land zijn geboren, hebben het minst vaak een zwemdiploma.

Vergeleken met onderzoek uit 1997 naar zwemvaardigheid in de regio, blijkt dat het percentage leerlingen in groep 7 dat een zwemdiploma heeft vergelijkbaar is met het huidige percentage. Voor ouders die niet in Nederland zijn geboren, is het nu wel gebruikelijker om hun kind privé zwemles te geven dan in 1997 het geval was: toen had 17% van de kinderen met één of meer in een ander land geboren ouders, geen zwemdiploma. In het huidige onderzoek is het gedaald naar 9%.

Inleiding

Nederland bestaat voor 18% uit water. De kans om te verdrinken als gevolg van onvoldoende zwemvaardigheid is daarom een relevant gezondheidsrisico. In Nederland verdrinken jaarlijks rond de tachtig inwoners, waarvan gemiddeld negen onder de vijftien jaar (CBS). Alhoewel het aantal sinds halwege de vorige eeuw flink daalt, zijn een paar opvallende factoren te benoemen. Zo is het aantal sterfgevallen sinds 2005 niet verder gedaald, lopen niet-westerse kinderen bijna een drie keer zo hoog risico en stelt de Reddingsbrigade Nederland dat de benodigde zwemvaardigheid van kinderen achteruit gaat¹.

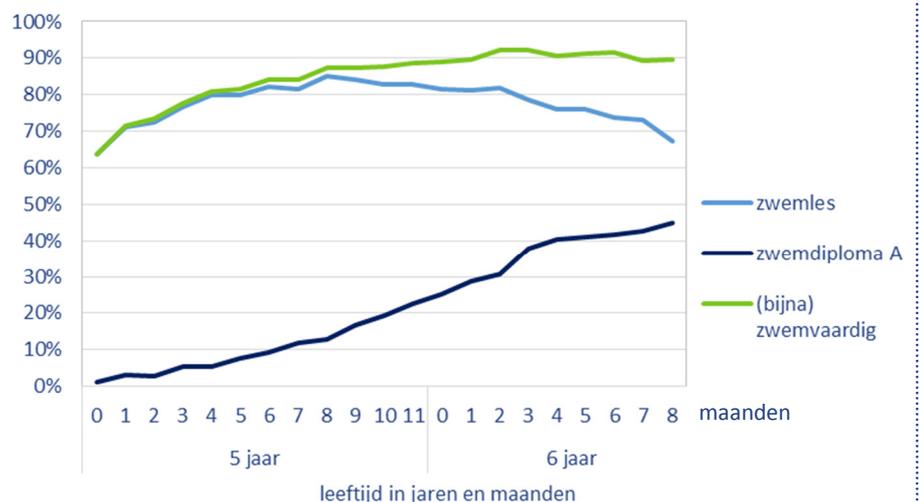
Om te onderzoeken hoe het met de zwemvaardigheid van kinderen in onze regio is gesteld, zijn gegevens van de jeugdgezondheidszorg (JGZ) van de GGD Hollands Midden gebruikt. Artsen, verpleegkundigen en/of assistenten van de jeugdgezondheidszorg zien vrijwel alle kinderen die in groep 2 en 7 van het basisonderwijs zitten. Voorafgaande aan dat contact, wordt de ouders gevraagd een vragenlijst in te vullen. Op de vragenlijst bij het contact in groep 2 wordt aan ouders gevraagd of hun kind op zwemles zit en of het kind al zwemdiploma A heeft gehaald. Via de

vragenlijst van groep 7 wordt gevraagd of het kind zwemdiploma A heeft gehaald. Als het kind geen zwemdiploma heeft, vraagt de medewerker van de JGZ aan het kind of hij/zij zwemles heeft. Ook ouders van kinderen op het speciaal onderwijs krijgen deze vragen.

Dit document beschrijft de zwemvaardigheid van kinderen die in Hollands Midden naar school gaan. Daarvoor zijn de gegevens gebruikt van contacten in groep 2 en 7 en de vergelijkbare groepen van het speciaal onderwijs van de jaren 2013 t/m de eerste helft van 2017. Daarmee komt het aantal contacten in groep 2 op 33.550 en in groep 7 op 33.604.

Groep 2

Kleuters in groep 2 (zowel basis- als speciaal onderwijs) volgen volop privé zwemonderwijs: 71% van de kinderen in deze groep heeft privé zwemles. Met privé zwemles bedoelen we dat ouders zelf

Figuur 1. Zwemles, zwemdiploma en (bijna) zwemvaardig bij kleuters in groep 2

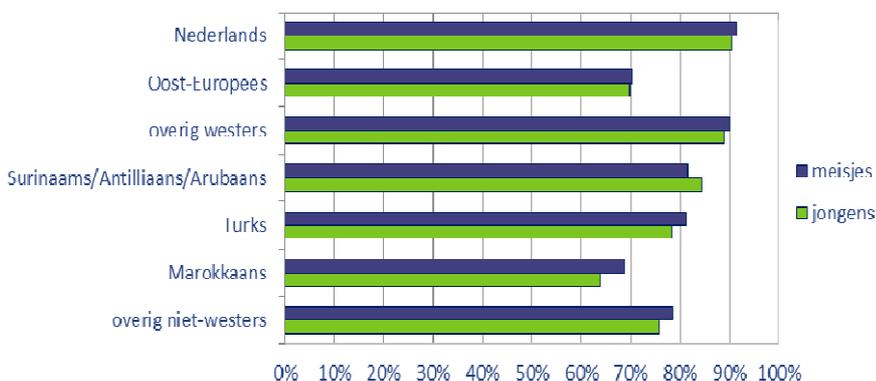
zwemles voor hun kind geregeld hebben. Daarnaast heeft een klein deel van de kinderen zwemles via school (0,6%). Zeven procent van de kinderen staat op een wachtlijst voor privé zwemles en 11% heeft geen zwemles en staat ook niet op een wachtlijst. Eén op de vijf kleuters (21%) heeft één of meer zwemdiploma's.

Van de kinderen die net 5 jaar zijn geworden zit 64% op zwemles (lichtblauwe lijn in figuur 1).

Vrijwel geen enkel kind heeft dan al een zwemdiploma (1%, de donkerblauwe lijn in figuur 1). Het percentage kinderen dat zwemles heeft loopt op tot de leeftijd van 5 jaar en 8 maanden. Daarna daalt het percentage kinderen met zwemles. Een verklaring hiervoor is dat een steeds groter deel van de kinderen één of meerdere zwemdiploma's heeft en daarom stopt met zwemles. Van de kinderen van 6 jaar en 8 maanden heeft 45% minimaal zwemdiploma A. De groene lijn in de figuur laat zien welk percentage van de kinderen bezig is om zwemvaardig te worden (heeft momenteel zwemles) of inmiddels al zwemvaardig is (heeft minimaal diploma A). Dit duiden we aan als (bijna) zwemvaardig. Dit percentage loopt op van 64% bij kinderen van net 5 jaar tot 92% bij kinderen van 6 jaar en 2 maanden. Daarna blijft het percentage stabiel.

Per gemeente zijn er grote verschillen in het percentage kleuters dat bezig is met zwemles of al zwemvaardig is: in Gouda is het percentage het laagst (79%), in Zoeterwoude het hoogst (99%), zie figuur 2.

Kinderen bij wie beide ouders in Nederland of een ander westers land zijn geboren (exclusief een Oost-Europees land), zijn vaker (bijna) zwemvaardig vergeleken met kinderen bij wie de

Figuur 3. (bijna) Zwemvaardige kinderen in groep 2 naar herkomst ouders en geslacht

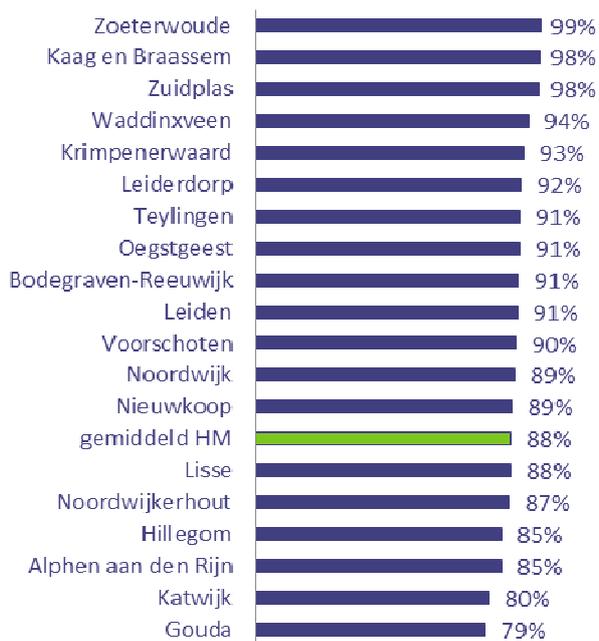
ouders in Marokko of een Oost-Europees land zijn geboren (respectievelijk 66% en 70% ten opzichte van 91% bij Nederlandse ouders, zie figuur 3). Er zijn geen grote verschillen in percentages tussen jongens en meisjes.

Als de hele kalenderjaren met elkaar worden vergeleken, is een lichte stijging te zien in het percentage kleuters dat zwemvaardig is: van 86% in 2013 naar 88% in 2016.

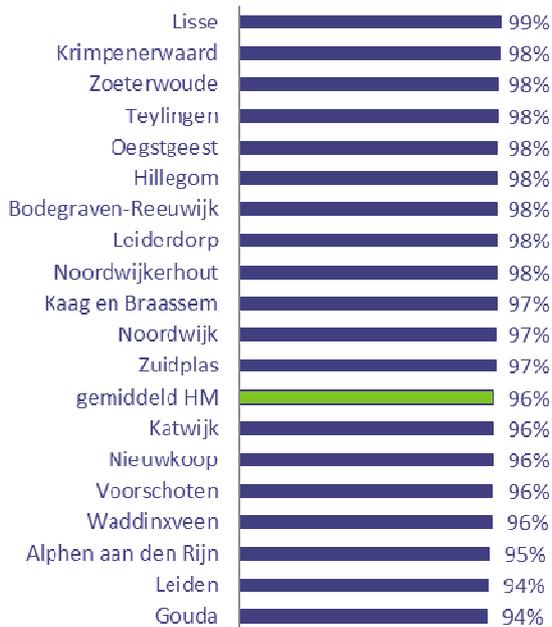
Groep 7

In groep 7 hebben vrijwel alle kinderen (96%) minimaal één zwemdiploma: 4% heeft geen zwemdiploma (figuur 4). Een klein deel van de kinderen in groep 7 zit op zwemles (0,6%). Het percentage (bijna) zwemvaardig varieert per gemeente van 94% in Gouda tot 99% in Lisse.

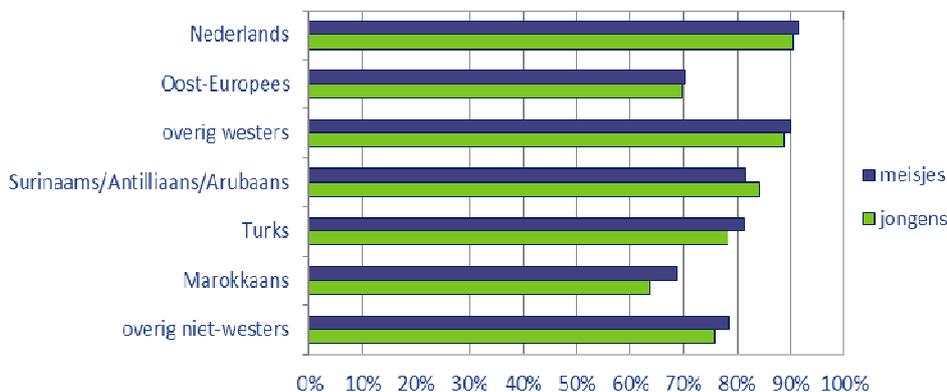
Het percentage kinderen in groep 7 dat (bijna) zwemvaardig is, is in de afgelopen jaren afgenomen: van 98% in 2013 naar 95% in 2016.

Figuur 2. (bijna) Zwemvaardige kinderen in groep 2 per gemeente

Figuur 4. (bijna) Zwemvaardige kinderen in groep 7 per gemeente

Figuur 5. (bijna) Zwemvaardige kinderen in groep 7 naar herkomst ouders en geslacht

Kinderen met Oost-Europese ouders of ouders die in een niet westers land zijn geboren en nog geen zwemdiploma hebben, zitten vaker op zwemles in groep 7 dan kinderen van ouders die in Nederland of een westers land zijn geboren.

Risicogroep

De hoogste percentages kinderen die geen zwemdiploma hebben, worden gevonden bij kinderen waarvan de ouders in een Oost-Europees of niet-westers land zijn geboren. Als daarnaast het kind zelf ook in een ander land is geboren, is de kans dat hij of zij geen zwemdiploma heeft nog veel groter (tabel 1).

Tabel 1. Geen zwemdiploma per geboorteland ouders en kind (in groep 7)

Geboorteland	Ouders ander land, kind geboren in Nederland	Zowel ouders als kind in ander land geboren
Oost Europees land	8%	32%
Overig westers land	3%	9%
Niet-westers land	10%	27%
Nederland		2%

Acht procent van de kinderen die zelf in Nederland is geboren, maar met ouders uit een Oost-Europees land heeft geen zwemdiploma in groep 7. Als het kind ook in een Oost-Europees land is geboren, is dit percentage opgelopen tot 32%. Voor kinderen (met ouders) uit een niet-westers land zijn de percentages respectievelijk 10% en 27%. Kinderen met ouders uit een ander westers land (niet Oost-Europees) hebben even vaak geen zwemdiploma als kinderen met Nederlandse ouders, maar als het kind ook in het westerse land is geboren, heeft 9% geen zwemdiploma.

Discussie

Het verhogen van de zwemvaardigheid van kinderen vermindert het risico op verdrinking. De verantwoordelijkheid voor het behalen van zwemdiploma's ligt in eerste instantie bij ouders. Tot 1985 was het schoolzwemmen als verplicht onderdeel opgenomen in de Wet voor het Basis- en middelbaar onderwijs. Met invoering van de Wet op Basisonderwijs werd schoolzwemmen

niet meer verplicht gesteld. Sinds 1985 is het aan gemeenten en schoolbesturen of zij schoolzwemmen wel of niet willen organiseren en financieren². Naar aanleiding hiervan is schoolzwemmen bij scholen en gemeenten een discussiepunt en heeft dit geleid tot een hoog percentage scholen dat schoolzwemmen heeft afgeschaft. In 2016 biedt landelijk nog maar 32% van de basisscholen schoolzwemmen aan in 30% van de gemeenten², waarvan een deel de kinderen gelegenheid geeft een zwemdiploma te halen. De

belangrijkste reden voor scholen om geen schoolzwemmen aan te bieden is gebrek aan financiering. De verdrinking van een Syrisch meisje in 2016 tijdens schoolzwemmen maakt dat scholen ook zijn gaan nadenken over hun verantwoordelijkheid.

De meeste ouders doen hun kind rond hun vijfde jaar op zwemles. Maar ook kinderen van 11 jaar zitten soms nog op zwemles. Het behalen van zwemdiploma A wordt gezien als minimumgrens om zich te kunnen redden als iemand te water raakt, maar beter is het als diploma B en C ook gehaald zijn. De JGZ vraagt alléén naar het behalen van zwemdiploma A. In groep 2 wordt standaard gevraagd of een kind op zwemles zit, in groep 7 wordt dit niet meer standaard nagevraagd. Van de kinderen die net 5 jaar zijn, heeft 1% zwemdiploma A. Dit loopt snel op: bij oudste kinderen in groep 2 (6 jaar en 8 maanden) is het al 45%. Niet elk kind dat op zwemles zit, zal een zwemdiploma behalen. Toch heeft gemiddeld over de vier onderzoeksjaren 96% van de kinderen in groep 7 zwemdiploma A. Dit percentage is vergelijkbaar met het landelijke gemiddelde: in 2014 beschikte 95% van de 11 tot 16-jarige kinderen over zwemdiploma A, 35% beschikte over diploma C³.

Voor ouders die in een Oost-Europees land zijn geboren, is het minder gebruikelijk om hun kind zwemvaardig te maken. Als de ouders naar Nederland zijn gekomen vóórdat hun kind is geboren, is de kans echter groter dat zij hun kind op zwemles sturen. Ook bij ouders die in een niet-westers land zijn geboren, wordt dit verschil in zwemvaardigheid gevonden, maar in mindere mate. Kinderen van Nederlandse komaf beschikten in 2014 ook in het landelijke onderzoek vaker over een zwemdiploma dan kinderen van niet-westerse komaf en beschikken bovendien vaker over een C-diploma³. Het landelijke onderzoek heeft geen onderscheid gemaakt ouders uit een Oost-Europees land of in het geboorteland van het kind.

In de onderzochte vier jaar is het percentage (bijna) zwemvaardige kleuters licht gestegen, terwijl het percentage in groep 7 daalt. Een verklaring hiervoor is dat het aandeel kinderen in groep 7 uit een Oost-Europees of niet-westers land tussen 2013 en 2016 is gestegen, terwijl dit in groep 2 gelijk is gebleven.

In groep 2 zijn er tussen gemeenten grote verschillen in het percentage (bijna) zwemvaardige kinderen. Deze verschillen worden niet verklaard door verschillen in de leeftijd van de kinderen. Ook het aandeel ouders en kinderen met een migratie-achtergrond kan niet alle verschillen in deze groep verklaren. In het landelijke onderzoek uit 2014 worden naast verschillen in het percentage met een zwemdiploma tussen ouders met een andere migratie-achtergrond, verschillen gevonden tussen ouders met een laag- en hoog inkomen en in de mate van stedelijkheid⁴. Mogelijk spelen daarnaast culturele factoren wat betreft het moment van starten met zwemles in groep 2 een rol. In groep 7 hebben de gemeenten met een relatief groot aandeel ouders of kinderen uit een niet-westers of Oost-Europees land, relatief veel kinderen die (nog) niet zwemvaardig zijn. Een uitzondering vormen de kinderen in de gemeente Leiderdorp; het aandeel ouders uit een niet-westers of Oost-Europees land is even groot als in Alphen aan den Rijn, maar vrijwel elk kind in groep 7 in Leiderdorp is zwemvaardig.

Twintig jaar geleden is ook onderzoek gedaan naar de zwemvaardigheid in de regio Hollands Midden⁴. Toen is gekeken naar groep 7, speciaal onderwijs en klas 2 van het voortgezet onderwijs. Ten tijde van dat onderzoek had nog ongeveer 70% van de scholen de mogelijkheid om schoolzwemlessen aan te bieden en had 85% van de leerlingen uit de onderzochte groepen in het verleden de mogelijkheid gehad om schoolzwemlessen te volgen. In 1997 had 97% van de kinderen in groep 7 minimaal zwemdiploma A (15% alleen diploma A, 82% ook diploma B of meer). Drie procent van de kinderen had geen zwemdiploma. Het percentage met minimaal zwemdiploma A uit 1997 is vergelijkbaar met het percentage dat in dit onderzoek is gevonden (96%). Van de kinderen in groep 7 had in 1997 30% gebruik gemaakt van schoolzwemmen om diploma A te halen.

Voor ouders die niet in Nederland zijn geboren, is het nu wel gebruikelijker om hun kind privé zwemles te geven dan in 1997 het geval was: toen had 17% van de kinderen met één of meer in een ander land geboren ouders, geen zwemdiploma A. In het huidige onderzoek is het gedaald naar 9%. Vooral kinderen van Marokkaanse ouders hebben nu vaker een zwemdiploma (van 73% met minimaal diploma A in 1997 naar gemiddeld 88% in de laatste vier jaren). Kinderen met Oost-Europese ouders zijn in 1997 niet apart beschreven.

Aanbevelingen

De JGZ kan ouders informeren over en motiveren voor zwemlessen voor hun kind, waarbij ook de mogelijkheden voor financiering kunnen worden besproken. Vooral ouders en kinderen die recent in Nederland zijn komen wonen, moeten geïnformeerd en gemotiveerd worden. Denk hierbij aan asielzoekers, statushouders en gezinnen die recent uit een Oost-Europees land zijn gemigreerd. Voorlichting kan in individuele

gesprekken plaatsvinden, maar wordt bij voorkeur opgenomen in (bestaande) groepsvoorlichting aan bepaalde doelgroepen.

Gemeenten hebben binnen hun minimabeleid mogelijkheden om financiële barrières bij ouders met een minimum inkomen weg te nemen. Daarnaast zouden gemeenten kunnen heroverwegen om subsidie te verlenen voor schoolzwemmen, eventueel alleen voor bepaalde doelgroepen of scholen. Vooral voor kinderen met een andere migratie-achtergrond, met ouders met een laag inkomen en uit grote steden is rol van het schoolzwemmen in het leren zwemmen belangrijker³. Redenen waarom gemeenten kiezen voor schoolzwemmen staan in het kader op de volgende pagina. Daarnaast speelt dat oudere leerlingen zonder zwemdiploma, die wel gemotiveerd zijn voor zwemles, vaak zijn aangewezen op zwemles voor volwassenen. Los van het feit dat tieners misschien anders benaderd moeten worden dan volwassenen, worden deze lessen vaak onder schooltijd gegeven.

In het onderzoek dat in opdracht van de Maatschappij tot Redding van Drenkelingen is uitgevoerd¹, is nagegaan wat er globaal vanuit het Centraal Orgaan opvang Asielzoekers (COA) gedaan wordt om zwemvaardigheid te stimuleren. Hieruit bleek dat aan inwoners van sommige COA informatie wordt gegeven over het belang van zwemvaardigheid en verdrinkinggevaar. Daarnaast wordt er qua locatie gekeken naar de mogelijkheid om open water zoveel mogelijk te mijden. Per opvanglocatie is er een budget voor vrijetijdsbesteding. Een deel hiervan is inzetbaar voor behoud of verbetering van een veilige en leefbare omgeving. Het geven van zwemlessen in een waterrijke omgeving valt hieronder, maar of dit gegeven wordt, hangt af van de opvanglocatie zelf¹. Inventarisatie van de mogelijkheden binnen het asielzoekerscentrum in Katwijk zou wenselijk zijn, waarbij het niet alleen gaat om zwemvaardigheden aan te leren om te kunnen overleven in water, maar ook om educatie over de gevaren van water. De JGZ-medewerkers op het AZC en in de Internationale Schakelklassen besteden al structureel aandacht aan voorlichting over zwemmen.

Waarom kiezen gemeenten voor schoolzwemmen²?

Gemeenteambtenaren benoemen unaniem dat de verantwoordelijkheid voor het leren zwemmen bij de ouders ligt, en dat hun rol primair ondersteunend is. Ook de rol van het Rijk wordt ondersteunend gezien. De redenen waarom gemeenten investeren in schoolzwemmen zijn:

1. Diplomabezit verhogen: gemeenten signaleren dat in delen van hun stad het diplomabezit achterblijft bij het landelijk gemiddelde. Redenen hiervoor zijn:
 - Cultureel aspect: sommige groepen in de samenleving zien onvoldoende noodzaak om hun kinderen particuliere zwemles te laten volgen en/of verwachten dat de school voor zwemles zorgt;
 - Economisch aspect: ouders hebben onvoldoende financiële middelen om hun kinderen naar particuliere zwemles te laten gaan;
 - Tijdsaspect: ouders hebben te weinig tijd om met hun kinderen naar zwemles te gaan.

Met name in de vier grote steden zijn deze aspecten als belangrijke redenen genoemd om schoolzwemmen aan te blijven bieden. De meerwaarde van het schoolzwemmen is hierbij voornamelijk dat groepen die anders niet naar het zwembad zouden komen en geen zwemles zou-

den krijgen, door het schoolzwemmen wel in staat worden gesteld zwemvaardig te worden.

2. Bewegen: deze reden wordt met name door de kleinere gemeenten genoemd. Zwemles wordt in die visie ook gezien als een middel om kinderen meer en anders te laten bewegen. Het schoolzwemmen kan er daarbij voor zorgen dat kinderen die al enige tijd geleden zwemles hebben genoten, hun zwemvaardigheden onderhouden.
3. Financiële redenen: een argument dat door alle gemeenten op het gebied van financiën wordt aangedragen is dat het schoolzwemmen een manier is om als gemeente bij te dragen aan een betere bezetting van het zwembad. Gemeenten investeren geld in zwembaden. Veel zwembaden hebben te maken met piekgebruik in de avonden en weekenden, terwijl het bad doordeweeks overdag capaciteit over heeft. Door schoolzwemmen aan te bieden, wordt deze disbalans deels gecompenseerd. Schoolzwemmen levert extra inkomsten op voor het zwembad waardoor het exploitatietekort (lees: de gemeentelijke subsidie) kan worden teruggedrongen. Daarnaast zorgt de vulling van het zwembad met schoolzwemmen overdag dat de druk op het zwemwater in de avonden en weekeinden kleiner wordt.

Referenties

- ¹ Verdrinkingsrisico bij asielzoekers. Een onderzoek naar de meest geschikte interventies om het verdrinkingsrisico te verlagen. S. de Vlas, J. Bierens. Community Project Erasmus MC, In opdracht van de Maatschappij tot Redding van Drenkelingen, 2017.
- ² Schoolzwemmen 2016. Betrokkenheid van scholen en gemeenten en lokale vormgeving. Mulier Instituut, 2017
- ³ Zwemvaardigheid 2014. Factsheet 2015/8. K. Breedveld, K. Visser, A. Tiessen- Raaphorst. Mulier Instituut, 2015
- ⁴ Schoolzwemmen en zwemdiploma's. H. Tielen, I. Paijmans, A. van de Laar, J. de Goede. GGD Duin- en Bollenstreek, Midden-Holland en Zuid-Holland Noord, 1999.

